

819087 Ірмолой нотолінійний (без титулу). Рукописна книга. Західна Україна, перша третина XVIII ст. [до 1728]. 1°, 274 арк.

Укладач, переписувач, місце створення невідомі.

Склад рукопису: Всеношне бденіє, Бог Господь, Троїчні, блаженні, катавасії, Богородичні – всі на 8 гласів; літургійні співи, зокрема Святого Василя, кондак на Успіння Пресвятої Богородиці; Октоїх-Ірмолог, подібні на осьм гласов, стихирі на свята, починаючи з Різдва Христового, пасхальний канон Іоана Дамаскіна; стихирі, зокрема Симеону, Різду Пресвятої Богородиці, архангелу Михаїлу, Святому Миколаю, на Велику Суботу.

Напів: київський (вказано на арк. 1–8);

болгарський (вказано на звороті арк. 8, 209, 237);

острозький (вказано на звороті арк. 2).

Мова текстових складових церковнослов'янська.

Тип основного письма нотолінійний (у 5 ліній), ромбоподібна нотна літера, дрібний півустав, в'язь.

Лінійні розміри блока: 315×195×30 мм.

Блок комплектний.

Обсяг: фактично 274 арк. Фоліація кирилична лише до 213 арк., з помилками (арк. 3 та 4 поміняні місцями, є погрішності в розподілі аркушів і надалі; між арк. 97 та 98 нумерований арк.). Фоліація архівна, XX ст., олівцем (зверху вибірково – 240, 250–270). Арк. 97а та звороти арк. 97а, 204, 213 пусті.

Матеріали письма: папір першої третини XVIII ст., з численими філігранями: лілія та ін. (джерело 7), чорнило, фарба.

Зображувальні матеріали: фігурно-сюжетні-орнаментальні заставки чорнилом, зокрема зображення: цар Давид, Христос, Богородиця, Різдо Христове (двічі, в іконному та вертепному стилях), Богородиця з Дитям, Христос і Богородиця; одна орнаментальна заставка чорнилом (повсюди – декоративно-рослинний орнамент), фігурно-орнаментальні та орнаментальні декоративно-рослинні композиції з ініціалами в стародрукованому стилі чорнилом на арк. 1, 53, 77, 98, 126, 139, 168, 178, 205, 214 та зворотах арк. 25, 53, 77, 139, 165, 178;

фігурно-орнаментальні та орнаментальні кінцівки чорнилом наприкінці гласів. Заголовки (частина з них вишуканою, ускладненою в'яззю) червоною фарбою та чорнилом, буквиці (малі ініціали) червоною фарбою.

Оправа сучасна рукопису: дошки в шкірі, 335×190 мм, з тисненням: *Страсті Господні* в овальній рамці з фігурно-орнаментальними прикрасами (на верхній дошці), лінійні рамки.

Стан збереження блоку та оправи. Стан блоку незадовільний. Верхній форзацний та першій аркуші відділені від блоку. На арк. 8–11, 19, 29, 61, 156, 157, 165 дірки наскрізь; на арк. 7, 30, 31, 108, 152 не вистачає значної частини нижніх кутів, на арк. 156 з втратою змісту, на арк. 139, 236, 237 немає частки нижнього берега, без втрати змісту; на арк. 1, 2, 7–9, 14, 20, 26, 27, 29, 34–36, 40–42, 46, 47, 51, 57, 64, 66, 77, 85, 94, 117, 143, 144, 148, 151–153, 175, 182, 204, 213, 215, 219, 220, 253, 263, 264, 269 та зворотах арк. 1, 7–9, 14, 25, 27, 29, 33, 34, 36, 40–42, 46, 51, 57, 64, 66, 77, 117, 143, 147, 150, 151–153, 175, 182, 204, 213, 215, 219, 253, 263, 264, 269 темні плями; на арк. 206–209 на верхньому березу сліди намокання. Оправа пошкоджена, нижня кришка частково втратила шкіряний верх, оголилися дошки; невеликі частки застібок збереглися лише на верхній кришці; корінець має потертості у місцях прошивки зошитів основного блоку, на нижній частині невеличка дірка.

Форзац простий.

Записи XVIII – початку XIX ст. власні, молитовні, поминальні, пам'ятні, господарчі, коментарі до змісту, чернетки листів, проби пера українською, церковнослов'янською, польською та російською мовами, чорнилом, зокрема два датованих написи.

Приклади. Поаркушевий, значною мірою навмисно стертий, частково заклеєний (при непрофесійній реставрації?) запис по нижніх берегах арк. 3–24 про купівлю цього рукопису: «Ирмолой / Б(о)жая / <стерто> / Сиро(в)иче(н)ки / <заклеєно> / <стерто> / градѣ / Илевѣ / за талярей 10 / доброй / монети / Кто би / еи / малѣ / о(т)далити / прокля(тъ) / буде(тъ) / анафемѣ / и вовѣки / Аминь / Року Божія 1728 / м(ѣся)ця / мая» (наводиться за правильною послідовністю аркушів 19–24, порушену у блоці; інформація про належність книги до церкви Ілева, наявної у джерелі 7, цей запис не містить);

на форзаці: «Сей Ермолой священника Григорья Прилуского села Лимишовъ церквѣ Андреевской собственнаго своего сочиненія. А хто бы его хотель взять да потай или как небудь то тотъ проклять и Царствія <небеснаго> не получитъ Сочинень 1805-го года», нижче іншою рукою – вказаного священника: «въ мѣсяця мартѣ въ такомъто <sic!> днѣ пятомъ» і підпис священника Григорія, нижче його рукою початок листа до «Епископа Волинского Житомирского» (чернетка).

Наявність наведеного запису 1728 р. та інші палеографічні ознаки рукопису спростовують пізню інформацію про створення пам'ятки у 1805 р. та про священника Григорія як автора / переписувача.

На форзацному аркуші також інші записи, зокрема тушшю: «Благочинний ієрей Іосифъ Зелинскій».

На арк. 2, над в'яззю: «Ярмолой писанный». Серед церковних господарчих та інших записів чимало зразків української народної мови (волинські діалекти).

Місцезнаходження: ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд документних пам'яток, колекція рукописних книг. Шифр 819087, інв. № а 131827. Інвентаризовано у ХДНБ 04.10.1951 р.

Попередні місця зберігання: Волинське єпархіальне давньосховище (на арк. 1 зверху посередині чорнилом «I/328»), з кінця ХІХ ст.; евакуація до м. Харкова, окреме зберігання, з середини 1910-х рр.; Музей українського мистецтва у м. Харкові, 1920-і – початок 1930-х рр. (на корінці чорнилом «440», на звороті верхньої кришки оправи зверху посередині продубльовано синім олівцем: «№ 440»).

Додаткова інформація: Ілів (раніше Ілев) – село у Тростянецькій сільській громаді Стрийського району Львівської області, Україна; в історичних джерелах з ХV ст. Лемешів – село у Горохівській територіальній громаді Луцького району Волинської області, Україна; в історичних джерелах з ХVІІІ ст.

Джерела

1. Антонович М. *Musica Sacra* : зб. ст. з історії української церковної музики.– Львів : [б. в.], 1997.– 260 с. (Історія української музики. Дослідження; Вип. 3).
2. Цалай-Якименко О. *Духовні співи давньої України: антол.* – Київ : Музична Україна, 2000. – 219 с.

3. Цалай-Якименко О. «Літерні поміти» російських співацьких рукописів XVII століття – різновид київської релятивної нотації / О. Цалай-Якименко // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 232. – С. 41–58.
4. Ясиновський Ю. Візантійська гимнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу. – Львів : Поліграф. центр Вид-ва Львів. політехніки, 2011. – 468 с. – (Історія української музики. Дослідження; Вип. 18).
5. Ясиновський Ю. Соціальна функція українських нотних Ірмолоїв / Ю. П. Ясиновський // Рукописна та книжкова спадщина України. – 1994. – Вип. 2. – С. 63–72.
6. Ясиновський Ю. Український нотолінійний Ірмолой як тип гимнографічного збірника: зміст, структура / Ю. Ясиновський // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 226. – С. 41–56.
7. Ясиновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 століть: кат. та кодикологічно-палеограф. дослідження. Львів : Вид-во Отців Василіян «Місіонер»; Київ : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 622 с. – (Історія української музики. Дослідження; Вип. 2). Опис цієї пам'ятки: с. 319 (за № 545).

Опис О. Я. Ісаєнко, І. Я. Лосієвського